

JYLLAND FALDET 1657

Efter at de politiske ledere i Danmark havde erklæret Sverrig krig mandag 1. juni 1657, angreb 'danske' styrker svenske besiddelser syd for Holsten og erobrede Bremen, som grevekongen i København (1609-1670) havde 'mistet i den forrige krig'. Det var i det sachsiske Bremen (Erzbistum Bremen), han startede sin karriere i 1621 og i 1634 udnævntes til Erzbischof. Dette 'danske' fremstød sydpå i sommeren 1657 blev der hurtigt sat en stopper for, da svenskekongen, greven af Pfalz (se Skånsk Fremtid nr. 66, efterår 2015), i il-march drev sine tropper fra Polen i retning af Holsten. De 'danske' hærenheder trak sig derefter tilbage op i Jylland og ind bag fæstningsvolde.

Svenskekongen fortsatte op gennem Holsten og afsatte derefter tid til at konferere med sin svigerfader, greven af Holstein-Gottorp (en efterkommer af den kullede greve ligesom grevekongen i København). Under dette samvær i Gottorp er der formentlig smedet mange rænker om, hvordan man kunne bringe Danmark i knæ.

Svenske hærenheder drog imens op gennem Sønder- og Nørre-Jylland, indtog Kolding og Vejle og opdagede til deres overraskelse, at en ny fæstning var blevet bygget ved Bers Odde, som grevekongen i København havde ladet opkalde efter sig selv: Friedrichsodde, siden Fredericia.

Denne nye fæstning lå strategisk ved den nordlige indsejling til Lillebælt (Tragten) og kunne sammen med skanserne ved Strib på Fyn-siden kontrollere strædet. Opførelsen af fæstningen begyndte i 1650, men det svage punkt mellem fæstningsvold og stranden i syd var endnu ikke tilstrækkeligt sikret. Mellem volden og det dybe vand var der nedrammet palisade-pæle som en nødløsning.

Svenskehæren påbegyndte straks en belejring og indrettede i landsbyen Bredstrup vest for Frederiksodde en befæstet soldaterby (benævnt Castra Suecorum, svenskernes lejr, på datidige kort).

De erfarne officerer i svenskehæren havde mange års erfaring i, hvordan man belejrer og indtager en befæstet by; så de så hurtigt, hvor det svage punkt var. Da hovedangrebet satte ind tidligt om morgenen lørdag 24. oktober 1657, blev der sendt svenske soldater ud i vandet med økser for at nedhugge palisadespærringen. Efter dem fulgte rytteriet, og så var der fri adgang til fæstningsbyen. Rytteriet trængte ind, sablerne lynede, blodet flød. Et sted i byen mødte de indtrængende særligt forbitret modstand. Det var nær Trinitatis Kirke i øst-byen, hvor 500 jydsk dragoner nægtede at overgive sig og kæmpede til sidste mand. På deres fællesgrav blev der 1837 rejst et mindesmærke (se foto) og plantet

Invasions-stranden på Iversnæs i Tybrind Vig (sydlige bred). I baggrunden højderne ved Skamlingsbanken 20 km syd for Kolding. Brandsø ligger uden for billedet til venstre.

et ungt egetræ, der nu har nået voksenalder - med en krone, som det sømmer sig for et solitær-træ. Det står i det sydøstlige hjørne af kirkegården ved Trinitatis. Selvom de jydsk dragoner, der ofrede sig i kampen denne oktobermorgen (se foto), nok ikke lige har tænkt på, at de også forsvarede det østlige Danmark, dvs. Skånelandene, bør en sen eftertid holde dem højt i ære for deres troskab over for slægt og landsmænd - også over for dem i Skaane og dem i nutiden. Da fæstningen var faldet, var Jylland definitivt på svenske hænder og derved udsat for de sædvanlige krigsfølger i form af plyndringer, drab og sygdomme m.m.

Tybrind Vig

Svenskekongen ville dog videre. Til Fyn. Problemet var, at den danske flåde beherskede Lillebælt. Ryttere blev sendt ud for at rekonoscere mulige overfartssteder, men man udskød beslutningen. Hvad nu, hvis den danske flåde var sat ud af spillet derved, at havisen hindrede dens bevægelser?

I 1600-årene var vintrene ekstremt kolde med udbredt havis. Således kunne man i 1636 krydse farvandet mellem Bornholm og Skaane til fods over isen. Måske har svenskekongen fået sådan information fra en af sine betroede lokalkendte rådgivere, svigersønnen til den 1648 afdøde grevekonge i København. Denne fulgte nemlig med svenskekongen hele

Mindesmærke på Trinitatis kirkegård

vejen under 'det danske felttog'. Man afventede derfor vinterens komme. Ryttere blev igen sendt ud for at undersøge mulige overgangssteder over isen. Strømmen i det nordlige Lillebælt fra Tragten til ned forbi Fæno og Snævringen var for stærk til, at isen kunne holde til mandskab, heste og materiel. Men lidt længere mod syd, ved Hejls sydøst for Kolding, var farvandet bredere (Bredningen) og isen derfor ikke så udsat for strømmens indvirken.

Her valgte svenskehæren derfor at gå over isen i retning mod Fyn. Det skete om morgenen lørdag 30. januar 1658. Midt i bæltet ligger øen Brandsø, som hæren brugte som mellemstation for det sidste stykke ind i Tybrind Vig (se foto).

Det danske kystforsvar på Fyn-siden kunne ikke modstå de krigsvante svenske angrebsstyrker. Kampen på isen blev kort og endte med, at svenskehæren gik i land - og derefter blev hele Fyn indtaget.

Jydsk dragoner

Svenskekongen havde en forkærlighed for at genere stedlige præster, så han indlogerede sig den følgende nat i Kong Præstegaard øst for Assens, mens den øvrige hær gik mod øst via det ubefæstede Odense til fæstningen Nyborg, som hurtigt overgav sig. De næste godt 21 måneder forblev de svenske tropper på Fyn, som snart blev 'udspist'.

I 1911 fik kulturhistorikeren Hugo Matthiessen (1881-1957) et skrift udgivet med titlen 'Fredericia 1650-1760 - Studier og Omrids' (Vejle Amts Historiske Samfund). Heri skildres den svenske erobring af Frederiksodde 24. oktober 1657. Et uddrag fra dette værk genoptryktes i bogen 'Danmarks skæbnetime' (2006), skrevet af Brønshøj Museums leder, Lars Cramer-Petersen (en slægtning til Matthiessen). Heri citeres Hugo Matthiessen (s. 21ff):

"Før Fremrykningen opflammede Wrangel Soldaternes Mod, en kort Andagt blev holdt, og Feltraabet 'Hjælp Jesus!' givet. Klokken 5 om Morgenen den 24. Oktober blussede et halmfyldt Bondehus, der sattes i Brand på Erritsø Mark, op i Mørket som Signal til Opbrud, og de tre Stormkolonner satte i Gang. 7000, kanhænde 8000 Mand, alle hærdede, krigsvante Folk, førte Wrangel mod Frederiksodde, hvis Besætning talte omkring 3000 Soldater foruden nogle Hundrede Borgere, som deltog i Kampen. [Herefter afsnit om de forskellige regimentet inden for voldene og de indledende angreb på fæstningen]

Det var mod Syd, hvor Wrangel og Dahlberg selv vare til Stede, at Fæstningen fik sit Banesaar, thi her hvor Møllebugtens grundede Vand gik ind til Foden af Oldenborgs halve Bolværk, havde Frederiksodde i Virkeligheden sin mest skæbnesvangre Mangel. [s. 22>23; nødtørftig spærring af strandkanten en tredobbel palisaderække; ...] Tømmermændene, som gik i Spidsen, huggede Palisaderne om, og medens Stormkolonnerne besteg Bastionen, red Dahlberg og Fyrsten af Anhalt udenom de to yderste Palisaderækker. Ved den tredje, hvor Vandet var for dybt, banede Tømmermændene Vej med Økser, hvorefter Rytteriet sprængte igennem og i Løbet af et Øjeblik stod i Byen. En dansk Fodbatalion kastede sig forgæves imod det fremstormende Kavalleri, som hurtigt tiltetgjorde Modstanden og fortsatte Riddet gennem den store, aabne By, hvor intet kunde standse dets Fremrykning. Frederiksodde var fortabt. [Forsvarerne flygter i vild uorden; ...] Kun i den nordre Del af Byen kæmpede Forsvarerne med fortvivlet Mod mod Overmagten, og de jydsk Dragoner vilde ikke opgive Kampen, men fægtede til sidste Mand. [Bersodde skansen falder; s. 23>24; drab og plyndring; s. 24>25; ...] Da Dagen brød frem, var Svenskerne ubestridt Herrer i Frederiksodde, over 2000 Fanger, samtlige Magasiner, Fanger, Vaaben og Ammunition i Mængde var i deres Magt. Gaarde og Huse lagdes øde og gik op i Luer, baade på Gaverslund og Pjested Præstegaarde galede den røde Hane [påsat brand], Skove ryddedes og Kirkerne plyndredes. [...] og af Frygt for Fjendernes Voldsomheder forlod Folk Hus og Arne og søgte Ly i de store Skove. Thi det var haarde Tider for Almuen ..." (s. 25).

kjh